

АГРАРНА ПОЛІТИКА РЕГУЛЮВАННЯ ЗАЙНЯТОСТІ НА СЕЛІ

Стаття присвячена дослідженню специфіки забезпечення стабільної зайнятості сільського населення та розробці науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення соціально-трудових відносин в аграрній сфері в ринкових умовах. Дана проблема досліджувалася на основі вивчення зарубіжного та вітчизняного досвіду щодо стимулювання розвитку сільської зайнятості, а також обстеження сільського ринку праці в Україні. Розроблено рекомендації щодо забезпечення зайнятості сільського населення, адекватні особливостям аграрного виробництва в умовах ринкової трансформації економіки. Запропоновано напрямки державного регулювання зайнятості сільського населення.

Постановка проблеми

У період ринкової трансформації аграрної сфери не були активовані в достатній мірі дієві механізми, здатні впливати на підтримку ефективної зайнятості в сільській місцевості. У сучасних умовах потрібні адекватні важелі регулювання сільського ринку праці, що мають як характер окремої складової аграрної політики, так і інтегровані в якості елементів в інвестиційну, кредитно-фінансову, податкову та інші напрями економічної політики держави. Важливим завданням при цьому є формування відповідного організаційно-економічного механізму, який би стимулював створення нових робочих місць і розширення сфери економічної діяльності шляхом її диверсифікації і модернізації.

Аналіз останніх досліджень

Дослідження проблеми зайнятості займає одне з провідних місць у наукових працях вітчизняних вчених О.Ю. Амосова, А.Є. Ачкасова, Д.П. Богині, О.А. Бугуцького, О.А. Грішновой, В.С. Дієсперова, М.І. Долішного, О.В. Загвойської, Ю.М. Краснова, Г.І. Купалової, Л.О. Мармуль, І.Н. Топіхи, А.А. Нікіфорової, І.Л. Петрової, В.М. Петюх, К.І. Якуби та ін. Проте, проблема формування дієвого механізму впливу на формування зайнятості на селі, адекватного сучасного стану ринкових перетворень залишається недостатньо дослідженою.

Мета дослідження – на основі ідентифікації та оцінки сучасних проблем зайнятості сільського населення визначити ключові напрямки аграрної політики забезпечення сільської зайнятості в Україні.

Методика та об'єкт дослідження

Методологічну основу дослідження становили дві концепції. По-перше, – активної політики на сільському ринку праці, складовими якої є формування ефективного механізму взаємодії суб'єктів політики розвитку сільської зайнятості та реалізація цільових заходів щодо розвитку зайнятості сільського населення, а також нової моделі зайнятості, що ґрунтується на використанні потенціалу особистих селянських господарств та розвитку альтернативних видів зайнятості в сільській місцевості.

При проведенні дослідження застосовано системний підхід до вивчення соціально-економічних процесів, використані праці вітчизняних і зарубіжних вчених з проблем регулювання сільського ринку праці, що забезпечило необхідний рівень ефективності вирішення поставлених завдань. При розробці механізму взаємодії суб'єктів політики розвитку сільської зайнятості, визначенні напрямків сприяння зайнятості сільського населення використані методи індукції та дедукції.

Об'єктом дослідження є процес регулювання зайнятості в сільській місцевості України.

Результати досліджень

Економічна активність сільського населення у віці 15–70 років у 2010 р. становила в Україні 67,5%. Чисельність населення, працюючого в секторі самостійної зайнятості у сфері сільського, лісового та рибного господарств, склала у цьому ж році близько 3031,3 тис. осіб. Розвиток самостійної зайнятості відбувається, в основному, за рахунок активізації трудових відносин у неформальному секторі економіки України, який залишається основним місцем докладання праці для кожного другого з числа зайнятих сільських жителів. Значною проблемою залишається якісне кадрове забезпечення аграрного сектора. Спостерігається гострий дефіцит фахівців, здатних ефективно працювати в умовах ринку. Тому, одним з елементів політики розвитку сільської зайнятості, є оптимізація процесів підготовки адекватного кадрового потенціалу.

Створення динамічного ринку праці потребує комплексної діяльності за широким спектром напрямів, базовими з яких є працевлаштування незайнятих, їх соціальна адаптація та психологічна підтримка, професійне навчання і консультування, розвиток підприємництва і т.ін. Політика в сфері сільської зайнятості повинна регулюватися шляхом розробки та реалізації регіональних стратегій і вироблених на їх основі цільових програм розвитку зайнятості, які формуються з урахуванням інтересів усіх суб'єктів зайнятості (рис. 1). При цьому важливим є забезпечення тісної взаємодії та співпраці останніх, що стане основою для вироблення конструктивних рішень.

У сучасних умовах динамічно зростає значення інформаційної складової соціально-економічного розвитку. У цьому контексті не є винятком і питання

реалізації політики сільській зайнятості, яка потребує відповідного інформаційного забезпечення, система якого повинна включати оперативну інформацію про чисельність безробітних і якісну характеристику вакантних місць на відповідній території.

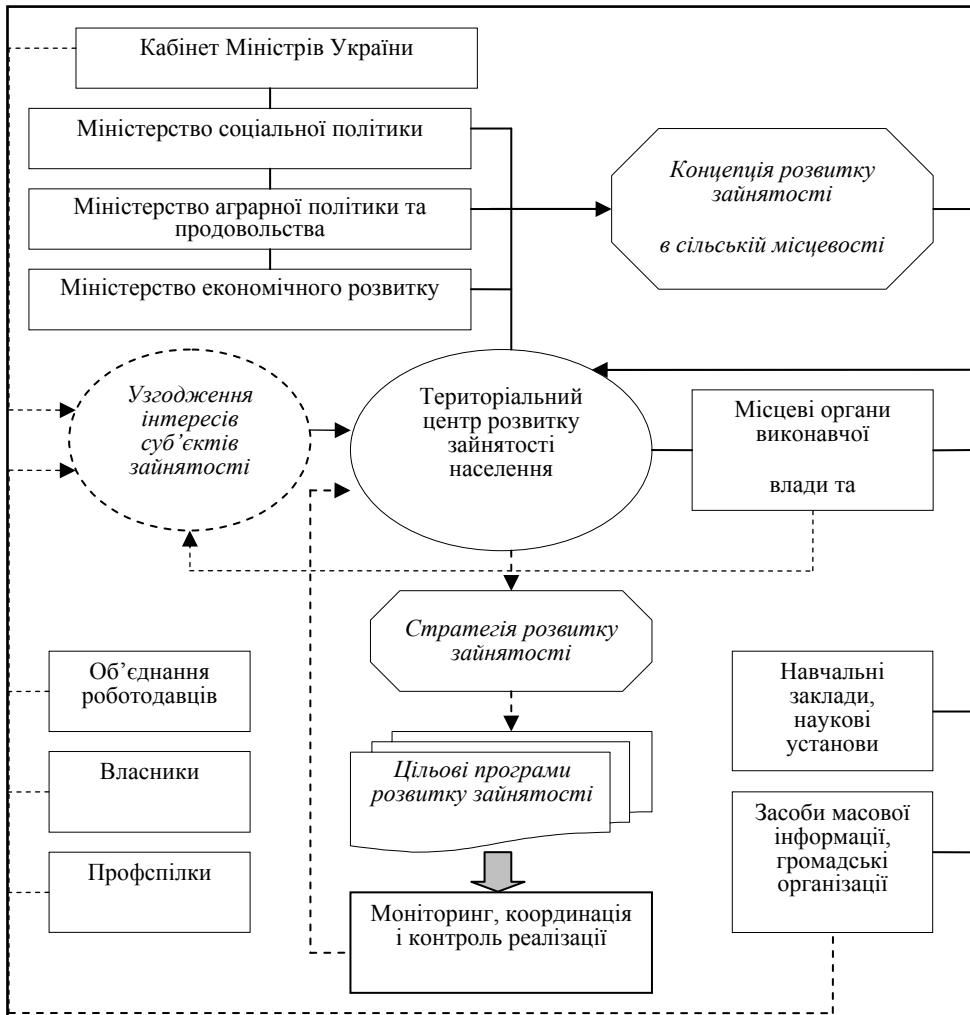

Рис. 1. Механізм взаємодії суб'єктів політики розвитку сільській зайнятості

Джерело: власні дослідження.

Створення такої системи сприятиме формуванню позитивних зовнішніх ефектів особливого характеру, пов'язаних зі специфікою поширення інформації, оскільки попит на послуги такої інформаційної системи буде зростати зі збільшенням масштабів охоплення нею територіального ринку праці [7, С. 152].

Інтеграція в рамках системи різнопланових напрямів діяльності з регулювання попиту і пропозиції робочої сили, зокрема, збору та накопичення відповідної інформації, прогнозування змін на ринку праці, страхування від безробіття, професійної перепідготовки і т.ін., створить можливості для забезпечення необхідною інформацією відповідних владних структур та розробки програмних заходів щодо сприяння зайнятості. Необхідним елементом пропонованої системи є блок інформаційно-методичного забезпечення, що включає інформацію щодо нормативно-правової бази, яка регулює права і обов'язки громадян на ринку праці; інститутів, які функціонують на ньому, їх повноважень і можливостей врегулювання соціально-трудова проблем.

Отже, формування територіальних інформаційних систем регулювання попиту і пропозиції на сільському ринку праці, спрямованих на забезпечення варіативності пошуку роботи і зниження господарюючими суб'єктами рівня трансакційних витрат на ньому, є однією зі складових аграрної політики зайнятості сільського населення. В якості ключового напрямку розвитку ринку праці на селі розглядається також питання активізації малого бізнесу, як джерела створення нових робочих місць та самозайнятості в особистих селянських господарствах. Останні залишаються найбільш стійкою формою господарювання на селі. Їх питома вага в структурі виробництва валової продукції сільського господарства, незважаючи на поступове скорочення, залишається переважаючою і становить близько 56 %.

Мета цієї політики – створення інфраструктури, яка забезпечуватиме особисті господарства насінням, технікою, засобами захисту рослин і тварин, мінеральними добривами, племінною худобою та птицею, надаватиме допомогу в організації виробництва і реалізації продукції. Створення сприятливих умов для подальшого розвитку зазначених господарств і забезпечення для них альтернативних каналів надходження ресурсів, наприклад, шляхом розвитку обслуговуючої кооперації, сприятиме їх економічній незалежності і стабільності розвитку, що, в кінцевому підсумку, підвищить життєвий рівень сільського населення.

Окремим напрямком аграрної політики сільської зайнятості є сприяння розвитку альтернативної зайнятості сільського населення. Як показує світовий досвід, сільськогосподарська зайнятість буде скорочуватися і далі, і тільки зростання несільськогосподарського сектора дозволить знизити безробіття, диверсифікувати джерела доходу в сільській місцевості, сприяючи зростанню добробуту сільських жителів та збереженню сільських населених пунктів [1, С. 5–6]. Прискорений розвиток несільськогосподарської зайнятості, яка б абсорбувала робочу силу, що вивільняється з сільськогосподарських підприємств і домогосподарств, дозволить істотно розширити сферу залучення робочої сили на селі; згладити міжсезонний характер праці сільських жителів; сформулювати

багатогалузеву структуру зайнятості сільського населення; уповільнити темпи і мінімізувати негативні наслідки сільської міграції; створити умови для закріплення молоді на селі за рахунок розвитку виробництв, які вимагають високої кваліфікації; підвищити доходи сільських жителів і, таким чином, знизити рівень бідності, підвищити мобільність робочої сили через поширення інформації про ситуацію на локальних ринках праці; формувати занятість, орієнтовану на ціннісні орієнтації різних соціальних верств сільського населення [11, С. 154].

У науковій літературі оперують двома термінами – «альтернативна зайнятість у сільській місцевості» [1] і «несільськогосподарська зайнятість» [6]. У цьому дослідженні використовується термін «альтернативна зайнятість», під якою пропонується розглядати зайнятість сільського населення несільськогосподарською діяльністю з виробництва товарів і послуг, а також окремими спеціалізованими видами сільськогосподарської діяльності, які не є типовими і масовими на даній конкретній території (рис. 2).

Процес стимулювання та підтримки розвитку альтернативних видів зайнятості в сільській місцевості потребує організації адекватного інформаційно-консультативного забезпечення, метою якого є надання інформаційних послуг щодо можливостей розвитку різних видів альтернативного підприємництва в сільській місцевості; методів, форм і сучасних технологій ведення господарства, формування практичних навичок прибуткового господарювання; забезпечення безпечності та якості продукції; регулювання відносин власності на майно, землю, їх ефективного використання у господарській діяльності; порядку отримання державної допомоги, інвестиційних, кредитних та інших видів ресурсів; можливостей застосування ресурсо-і енергозберігаючих технологій, альтернативних видів палива, поновлюваних джерел енергії. З цією ж метою забезпечується проведення на регулярній основі навчальних семінарів щодо підвищення рівня знань стосовно функціонування інженерно-технічних комунікацій, охорони навколишнього середовища і т.ін.

Ефективне стимулювання розвитку альтернативних видів зайнятості на селі потребує відповідних фінансових ресурсів. Реалізацію цього завдання можуть забезпечити територіальні фонди розвитку малого бізнесу, що формуються з ресурсів державного, обласного та місцевих бюджетів і використовуються для надання пільгових кредитів малим підприємницьким проектам.

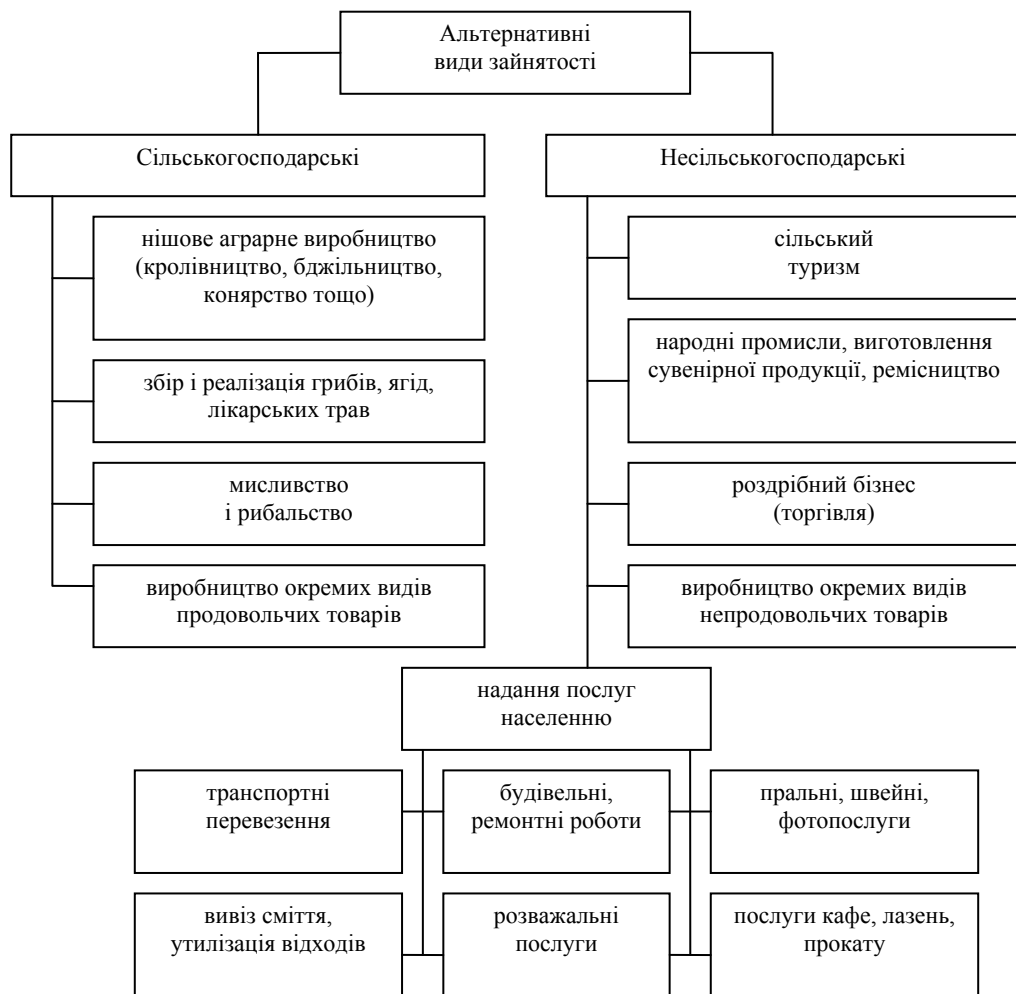

Рис. 2. Класифікація видів альтернативної зайнятості сільського населення
Джерело: власні дослідження.

Окрім безпосередньої фінансової підтримки суб'єктів підприємництва за рахунок бюджетних і власних коштів може здійснюватися стимулювання фінансових установ до співпраці з ними, впровадження механізмів ресурсної підтримки малого бізнесу шляхом надання пільг з податків і зборів. Суб'єкти малого підприємництва можуть залучатися до реалізації територіальних інвестиційних проектів, їх інвестиційні пропозиції включатися в каталоги і поширюватися серед інвесторів.

Висновки

1. Сучасний стан ринку праці на селі вимагає реалізації активної політики щодо його розвитку, складовими якої є формування механізму ефективної взаємодії суб'єктів політики сільської зайнятості та реалізація цільових заходів щодо розширення зайнятості сільського населення.

2. Проблема багатофункціональності ринку праці на селі вирішується шляхом його диверсифікації, в першу чергу, за рахунок розвитку альтернативних видів зайнятості і забезпечення динамічного функціонування особистих селянських господарств.

3. Загальнодержавна та регіональна аграрна політика, спрямована на підтримку особистих селянських господарств, концентрується на вирішенні питань налагодження інтеграційних зв'язків між сільськогосподарськими, переробними та особистими селянськими господарствами й створення відповідної інфраструктури, яка забезпечувала б їх усіма видами ресурсів.

4. Одним з напрямків аграрної політики регулювання сільської зайнятості є стимулювання розвитку альтернативної зайнятості на селі за допомогою системи інформаційно-консультативного забезпечення, що надає інформаційні послуги щодо можливостей розвитку різних видів альтернативного підприємництва в сільській місцевості; методів, форм і сучасних технологій ведення господарства; забезпечення якості та безпеки продукції і т.ін.

Перспективи подальших досліджень. Перспективами подальших досліджень щодо піднятої проблеми є обґрунтування дієвих інструментів та механізмів стимулювання стабільної зайнятості сільського населення з урахуванням територіальної специфіки.

Література

-
1. Альтернативная занятость в сельской местности России / Тихонова Т., Шик О. – М.: ИЭПП, 2008. – 224 с.
 2. Амосов О.Ю. Формування продуктивної зайнятості сільського населення шляхом розвитку підприємництва та інтеграції його в міжнародний ринок: дис... д-ра екон. наук: 08.09.02 / НАН України. – К., 1997. – 437 с.
 3. Ачкасов А.Е. Стратегія регулювання зайнятості населення України. Теорія і практика / А.Е. Ачкасов. – Житомир, 2002. – 512 с.
 4. Загвойська О.В. Державне регулювання зайнятості сільського населення в умовах реформування аграрного сектора економіки : дис... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02 / Національна академія держ. управління при Президентові України. – К., 2006. – 199 с.
 5. Матюха М.М. Зайнятість сільського населення: дис... канд. екон. наук: 08.09.01 / Інститут аграрної економіки УААН. – К., 1999. – 171 с.
 6. Нів'євський О. Несільськогосподарська зайнятість в сільській місцевості

України / О.Нів'євський. – Київ: Інститут економічних досліджень та політичних консультацій в Україні. – 2007. – 12 с.

7. Рынок труда региона и его институциональная организация / [Белокрылов А.А., Белокрылова О.С., Вольчик В.В., Кетова Н.П.]. – Ростов н/Д.: Изд-во РГУ, 2003. – 203 с.

8. Серова Е. Альтернативная занятость в сельской местности / Е. Серова, Д. Звягинцев // Мир России. – 2006. – № 4. – С. 3–34.

9. Стрілько Я.С. Формування державної політики зайнятості сільського населення : дис... канд. наук з держ. управління: 25.00.02 / Гуманітарний ун-т "Запорізький ін-т держ. та муніципального управління". – Запоріжжя, 2007. – 183 с.

10. Шуваев А. Механизм регулирования занятости на селе в условиях реформирования аграрного сектора / А. Шуваев // Сборник научных трудов СевКавГТУ. – 2005. – №1.

Югас Е.Ф. Розширення несільськогосподарського сегмента економіки – об'єктивна основа розвитку трудового потенціалу села / Югас Е.Ф., Мікловда В.П. // Університетські наукові записки. Часопис Хмельницького університету управління та права. – Вип. 3. – Хмельницький, 2007. – С. 151–154.
